

پیشگیری از بزه دیدگی کودکان در جرایم فضای مجازی

www.ketab.ir

نویسندگان :

دکتر زینب اسدی (فرهنگی و مدرس دانشگاه)

غلامرضا محبیان (فرهنگی و مدرس دانشگاه)

خردادماه ۱۴۰۱

سرشناسه	:	اسدی، زینب، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	پیشگیری از بزه دیدگی کودکان در جرایم فضای مجازی/نویسندگان زینب اسدی، غلامرضا محبیان.
مشخصات نشر	:	گرگان: انتشارات نوروزی، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	:	۱۲۸ ص.
شابک	:	978-622-02-2177-7
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۱۹ - ۱۲۸.
موضوع	:	اینترنت و کودکان -- ایران -- پیش‌بینی‌های ایمنی Internet and children -- Iran -- Safety measures فضای مجازی -- ایران -- تدابیر ایمنی Cyberspace-- Iran -- Security measures جرایم کامپیوتری -- ایران -- پیشگیری Computer crimes-- Iran -- Prevention
شناسه افزوده	:	محبیان، غلامرضا، ۱۳۶۱ -
رده بندی کنگره	:	۷۸۴HQ
رده بندی دیویی	:	۶۷۸۰۸۳/۰۰۴
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۸۶۷۸۹۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی	:	فیبا

پیشگیری از بزه دیدگی کودکان در جرایم فضای مجازی

تألیف: زینب اسدی - غلامرضا محبیان

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۱

مشخصات ظاهری: ۱۳۰ ص

قطع: وزیری

شمارگان: ۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۲-۲۱۷۷-۷

چاپ و نشر: نوروزی - ۰۱۷۳۲۲۴۲۲۵۸

قیمت: ۵۵۰۰۰ تومان

نشانی: گلستان، گرگان، خیابان شهید بهشتی، بازار رضا(ع)، ۰۱۷-۳۲۲۴۲۲۵۸

دورنگار: ۰۱۷-۳۲۲۲۰۰۴۷ آدرس الکترونیکی: Entesharate.noruzi@gmail.com

سایت انتشارات: www.Entesharate-noruzi.com

فهرست

۱۱	 مقدمه:
۱۷	 فصل اول : کلیات
۱۸	 ۱-۱- مفاهیم مرتبط با پیشگیری
۱۸	 ۱-۱-۱- پیشگیری
۱۹	 ۱-۱-۲- مدیریت پیشگیری
۲۰	 ۱-۱-۳- پیشگیری وضعی و اجتماعی
۲۲	 ۱-۱-۴- پیشگیری جامعه مدار و رشد مدار
۲۴	 ۱-۲- مفاهیم مرتبط با بزه دیده
۲۴	 ۱-۲-۱- بزه دیده
۲۴	 ۱-۲-۲- بزه دیدگی اطفال و طفل در معرض خطر
۲۶	 ۱-۲-۳- بزه دیدگی آنلاین کودکان
۲۶	 ۱-۳- مفاهیم مرتبط با فضای مجازی
۲۶	 ۱-۳-۱- فضای مجازی
۲۷	 ۱-۳-۲- شبکه های اجتماعی مجازی
۲۷	 ۱-۳-۳- فیلترینگ
۲۹	 ۱-۳-۴- ماهواره اینترنتی
۳۱	 ۱-۴- مفهوم جرایم رایانه ای
۳۲	 ۱-۴-۱- یشینه و محتوا جرایم رایانه ای
۳۲	 ۱-۴-۱- پیشینه جرایم رایانه ای
۳۳	 ۱-۴-۲- تاثیر اینترنت بر بزه
۳۵	 ۱-۴-۳- محتوای جرایم رایانه ای
۳۹	 فصل دوم : پیشگیری وضعی از جرایم رایانه ای
۴۰	 ۲-۱- مقدمه
۴۰	 ۲-۲- پالایش کردن

۴۱	۳-۲- پالایش توسط کاربران و نهاد های متولی.....
۴۱	۳-۲- ۱- پالایش توسط نهاد های متولی.....
۴۲	۳-۲- ۲- پالایش توسط کاربران.....
۴۴	۴-۲- روش های پالایش در فضای مجازی.....
۴۶	۵-۲- بررسی اثر پیشگیرانه پالایش.....
۵۰	۶-۲- نظارت پلیس فتا.....
۵۱	۶-۲- ۱- تدابیر نظارتی - واکنشی.....
۵۳	۶-۲- ۲- تدابیر صدور مجوز.....
۵۴	۶-۲- ۳- رمزنگار.....
۵۴	۷-۲- تدابیر پیشگیری وضعی در فضای مجازی.....
۵۵	۷-۲- ۱- از بین بردن موقعیت های بزه دیدگی.....
۵۶	۷-۲- ۲- ناشناس کننده ها با رمزنگار ها.....
۵۷	۷-۲- ۳- استفاده از تدابیر صدور مجوز.....
۵۸	۷-۲- ۴- مسدودسازی پایگاه های اطلاع رسانی غیرمجاز.....
۵۹	۷-۲- ۵- نظارت بر مکانیزم های ارتباطی.....
۶۰	الف- پست الکترونیکی.....
۶۱	ب- سیستم آی سی کیو.....
۶۱	پ- مکالمه ریلی اینترنتی.....
۶۲	ت- استفاده از نام مستعار.....
۶۲	ج- موتور های جستجوگر.....
۶۳	د- سایت های کوچک دوست یابی.....
۶۵	فصل سوم : پیشگیری اجتماعی از جرایم رایانه ای.....
۶۶	۳-۱- مقدمه.....
۶۷	۳-۲- پیشگیری رشد مدار.....
۶۸	۳-۲- ۱- اقدامات پیشگیری رشد مدار در فضای سایبر.....
۷۰	الف آموزش.....
۷۲	۱- آموزش کودکان در معرض بزه دیدگی.....

۷۳	۲- توسعه راهکارهای مشاوره ای در مدارس
۷۴	۳- آموزش مهارت های امتناعی
۷۴	۴- آموزش هنجارها و ارزش های اجتماعی
۷۵	ب- مسئولیت نهاد های متولی آموزش در قبال بزه دیدگی اطفال
۷۶	۱- خانواده
۷۹	۲- وزارت آموزش و پرورش
۸۳	۳- رسانه ها
۸۵	۴- نهاد های انقلابی
۸۶	ج- عقاید دینی و سبک زندگی اسلامی
۸۷	۱- مسجد و سازمان تبلیغات اسلامی
۸۹	۲- ترویج آموزه های اخلاقی در جهت کاهش بزه دیدگی
۹۰	۳-۳- پیشگیری جامعه مدار
۹۰	۳-۳-۱- نظارت بر مدارس
۹۱	۳-۳-۲- ایجاد و توسعه جایگزین های مناسب
۹۳	فصل چهارم : پیشگیری تقنینی
۹۴	۴-۱- مقدمه
۹۴	۴-۲- تدوین مقررات مناسب
۹۴	۴-۲-۱- وضع مقررات برای اخذ مجوز و راه اندازی پایگاه های رایانه ای
۹۶	۴-۲-۲- تدوین آیین نامه های کاری برای واحد های ارائه کننده خدمات اینترنتی
۹۸	۴-۳- تصویب آیین نامه دفاتر خدمات حضوری اینترنتی
۹۹	۴-۴- راهکار های غیر کیفری
۹۹	۴-۴-۱- حفظ اطلاعات شخصی
۱۰۱	۴-۴-۲- ضمانت اجرا های مدنی برای بزهکاران
۱۰۲	۴-۵- روش های کیفری
۱۰۲	۴-۵-۱- روش های قبل از وقوع جرم
۱۰۲	الف- وضع قوانین و مقررات متناسب و بازدارنده از طریق پیشگیری کیفری
۱۰۴	ب- آموزش ضابطین متخصص و الزام آنان به نظارتی فراگیر

مقدمه:

از قدیم الایام، کودکان به عنوان یکی از مهمترین و در عین حال آسیب پذیرترین اقشار جامعه در معرض انواع بزه دیدگی و صدمات جبران ناپذیر جسمی، روانی، اجتماعی و... قرار داشته اند؛ در عصر حاضر نیز به لحاظ شرایط ویژه و کاربرد وسیع فناوری های نوین اطلاعات و ارتباطات، بیش از هر زمان دیگر در معرض خطر بزه دیدگی قرار دارند. از این رو حمایت ویژه از کودکان لازم است. حمایت از کودکان از آسیب های فضای مجازی طی دو مرحله انجام می گیرد. مرحله اول پیشگیری از بزه دیدگی کودکان است که در قالب پیشگیری وضعی، پیشگیری جامعه مدار، پیشگیری رشد مدار و پیشگیری تقنینی صورت می گیرد. مرحله دوم، مقابله با بزه دیدگی کودکان است که در این نوشتار به آن پرداخته نخواهد شد.

آموزش به کودک از طریق والدین، مدرسه و گروه های همسن و سال می تواند بهترین روش پیشگیری باشد. همچنین روش های پیشگیری وضعی از بزه دیدگی مجازی اطفال می تواند توسط نیروی انسانی یا به صورت مکانیکی اعمال شوند. با تصویب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ حمایت از کودکان نظام و ترتیب گرفته و طبق آن، برقراری ارتباط با کودک و نوجوان در فضای مجازی به منظور هرگونه آزار جنسی یا ارتباط جنسی نامشروع مجازات دارد. علاوه بر این، جبران خسارات مادی و معنوی ایجاد شده، پیش بینی شده است. در نتیجه، سیاست جنایی افتراقی در مورد کودکان بزه دیده در فضای مجازی، راهبرد جدید قانون گذار است.

آیین دادرسی کیفری در شکل اتهامی خود به اراده بزه دیده بسیار وابسته بود؛ زیرا نظام عدالت کیفری آنگاه به تعقیب و مجازات دهی بزهکاران مبادرت می ورزید، که پیشتر، زیان دیده جرم شکایت خود را نزد دادگاه صالح طرح می کرد. بدین سان فرایند کیفری با تکیه بر خواسته های بزه دیده درصدد پاسخ دهی به بزهکاران بر می آمد. در این بستر بود که بزه دیده در به حرکت در آوردن چرخ های عدالت کیفری و شروع شدن فرایند پاسخ دهی به بزهکاران نقش بنیادین ایفاء می کرد (دلماش مارتی، ۱۳۸۱، ص ۱۳۱).

بشر در طول حیات خود اعصار گوناگونی را پشت سر گذاشته است و هر عصر را با الهام از تحول عظیمی که گامی از رشد و تکامل بشری را رقم زده، نام گذاری کرده است. در عصر رایانه و فضای مجازی، نوعی اجتماع و همسایگی در بین میلیون ها کاربر در سراسر جهان به وجود

آمده است. استفاده از این فضا، خطرات بزه دیدگی را به دنبال دارد و باید دید که آیا افراد در این که مورد جرم واقع شوند نقش دارند یا خیر؟

بر همین اساس باید مشکلات و خطرات کارکردن در این فضا شناخته شود و راهکارهای مناسب برای پیشگیری از آن ها ارائه شود. با توجه به اینکه بسیاری از کودکان و نوجوانان آگاهی کافی برای انجام برخی داد و ستدها، خریدها و یا چت کردن در فضای مجازی را ندارند و به راحتی در معرض سوء استفاده قرار می گیرند، ضروری است آموزش های کافی به آن ها برای جلوگیری از مورد بزه واقع شدن داده شود.

از زمان شروع قرن بیست و یکم، استفاده از اینترنت به صورت کاملاً جدی، باور ها و فرهنگ های اجتماعی و روش زندگی مردم جامعه را تحت تاثیر قرار داده است. در جوامع امروزی، گرایش به اینترنت و استفاده از آن به قدری بین افراد متداول گشته که گویی همانند یکی از اجزای مهم حیاتی آنان است. اعضای خانواده مدت زیادی از وقت خود را در استفاده از فضای مجازی می گذرانند (ویلیامز، ۱۳۹۱، ص ۸۶).

استفاده از این ابزار ها در میان همه گروه های اجتماعی و تمامی اقشار، از محبوبیت زیادی برخوردار شده است. به همین دلیل به خاطر گسترش فناوری، هر روز نسل جدیدی از جرایم به وجود می آید که شناخت آن ها لازمه مطالعات جرم شناختی جدیدی است. با افزایش روابط افراد در فضای سایبر (مجازی) اکثر کشور ها به خاطر نظم بخشیدن به این روابط و عملکردهای این افراد در محیط مجازی به تدوین قوانینی در این زمینه مبادرت نموده اند (ویلیامز، ۱۳۹۱، ص ۹۰). قانون گذار ایران نیز در رابطه با جرایم رایانه ای، قانونی در سال ۱۳۸۸ تدوین نموده است. در این قانون، تعریف دقیق و جامعی از جرایم رایانه ای نشده است. اما باید گفت که جرم رایانه ای در بر دارنده هر رفتار یا فعل غیر قانونی است که در درون فضای مجازی یا شبکه به عنوان منبع، ابزار، هدف و مکان جرم مطرح می گردد؛ هر جرمی که در درون رایانه ها و شبکه ها باشد به نام جرم سایبری (اینترنتی) شناخته شده است، هر چند که خیلی متکی به رایانه نباشد.

یکی از مصادیق جرایم رایانه ای که با انگیزه کسب منافع مادی نامشروع در محیط شبکه های رایانه ای ارتکاب می یابد، جرائم جنسی است. اساساً حوزه تاثیرگذاری جرایمی که در فضای مجازی واقع می شوند، نسبت به جرایم سنتی بسیار گسترده است و به مراتب خسارت بیشتری نیز بر جای خواهند گذاشت. بنابراین همانطور که جوامع با وقوع جرم در دنیای

فیزیکی مقابله می کنند، ارائه راهکارهای مناسب در جهت مقابله و جلوگیری از وقوع جرم در محیط مجازی که از اوصاف و ویژگی متفاوتی نسبت به محیط واقعی برخوردار است امری ضروری است. ابزارهای فضای مجازی موجود در ایران عبارتند از: اینستاگرام، وایبر، تلگرام، لاین، بیتاک، فیس بوک، توئیتر و است که به خاطر عدم آشنایی کودکان با این ابزارها، مورد بزه واقع می شوند.

گسترش رو به رشد فضای مجازی با توجه به نا شناخته بودن بسیاری از اجزای آن برای کودکان، به عاملی برای افزایش فرصت های جنایی بدل گشته است. این ویژگی توسط مجرمان مجازی مورد سوء استفاده قرار گرفته و شکل گیری گروه های فساد و جرم در این فضا را به دنبال داشته است. با پیشرفت های فناوری ها موضوع اینترنت و فضای مجازی جایگاه و اهمیت ویژه ای یافته است به طوری که تمامی کشورها به فراخور توان و امکانات خود به بهره برداری از آن پرداخته اند. با این وجود فضای مجازی برای افراد در معرض خطر همچون کودکان اثرات تخریبی بیشتری دارد.

بنا بر آنچه گفته شد باید اذعان داشت فضای مجازی چالش های نگران کننده ای را درخصوص کودکان و نوجوانان به وجود آورده است. از یک سو با حضور بسیاری از کودکان در این فضا، امکان بزه دیدگی این افراد بالا می رود و از سوی دیگر در برخی موارد همین کودکان جرائمی را به وجود می آورند که امکان ایجاد خسارت آن ها در جرائم سنتی نزدیک به محال است. لذا هنگامی که بزه دیده کودک است، قانون گذار باید حمایت ویژه ای از وی به عمل آورد و تدابیری بیندیشد که بدون توسل به اقدامات کیفری، موجبات کاستن تعداد مجرمان رایانه ای کودک و به حداقل رساندن خسارات و صدمات آنان فراهم آید.

رایانه و اینترنت به عنوان یکی از پدیده های نو ظهور از اواخر دهه ۱۹۹۰ میلادی با حضور ملموس و عینی خود، در هر قشر و سن تاثیر گذار بوده است. در واقع فضای مجازی با تمام اثرات و نتایج مطلوبی که دارد به همان نسبت آثار نامطلوب و مخربی نیز با خود همراه دارد. همه گیر شدن این تکنولوژی به گونه ای است که امکان حذف این فناوری از زندگی عادی افراد وجود نداشته و به همین دلیل امکان پاک سازی از حیث وجود جرایم فضای مجازی نیز امکان پذیر نیست. در این میان کودکان نیز به نوبه خود در استفاده از اینترنت سهم داشته اند و در معرض یا مورد سوء استفاده قرار گرفته اند. به همین سبب در عصر حاضر، فضای مجازی به عنوان محل جدیدی برای بزه دیدگی کودکان به شمار می آید. شایسته است با تاکید بر

پدیده های خاص اجتماعی بزه دیدگی کودکان در فضای مجازی، به موارد و راه های بزه دیده شدن کودکان پرداخته شود.

بزه دیدگی کودکان در فضای مجازی شامل بزه دیدگی روانی و جنسی است. بزه دیدگی روانی کودکان از قبیل تعرض و تزاخم به حریم خصوصی کودکان، بازاریابی و تبلیغات، توهین و برچسب زنی و نفرت است. و همچنین بزه دیدگی جنسی کودکان در فضای مجازی از قبیل هرزه نگاری، پرنوگرافیک کودک^۱، سوء استفاده از کودکان برای فساد و فحشاء، تورسم جنسی، واندالیسم سایبری و پدوفیلی (سود جویی جنسی) و بهره برداری از کودکان برای تکدی گری از طریق مجازی می باشد.

از این رو حمایت های کیفری از کودکان مورد توجه اسناد بین المللی و همچنین حقوق داخلی قرار گرفته است؛ به عنوان نمونه می توان به کنوانسیون جهانی حقوق کودک (در مواد ۶، ۱۹، ۳۱ و ۳۲ در برابر انواع سوء استفاده، استعمال مواد مخدر، شکنجه و هر گونه سوء رفتار، کودک آزاری، حفظ حریم خصوصی) قانون مجازات اسلامی، قانون نحوه مجازات اشخاص کمتر از ۱۸ سال در امور سمعی و بصری و ماده ۶۶۴ آیین دادرسی جرایم رایانه ای اشاره نمود.

جدیدترین حمایت کیفری را می توان در بند ۹ از ماده ۱۰ قانون حمایت از کودکان مصوب ۱۳۹۹ مشاهده کرد؛ زیرا هر نوع آزار را در فضای مجازی جرم انگاری کرده است. با نگاهی به مجموعه قوانین یاد شده به نظر می رسد که نظام حقوقی ایران بعضاً به جرم انگاری اعمال مجرمانه علیه کودکان پرداخته و حتی در برخی موارد، مجازات اعمال مذکور را نسبت به ارتکاب آن علیه بزرگسالان تشدید کرده است؛ اما بعضاً به جای حمایت از این قشر آسیب پذیر و تشدید مجازات مرتکبان این جرایم علیه کودکان، مجازات خفیف تری برای مرتکب پیش بینی کرده است و یا در برخی از موارد نوعی کیفر زدایی نسبی را فراهم کرده است. در این راستا، اتخاذ یک سیاست کیفری منسجم در مبارزه علیه بزه دیدگی اطفال و سوء استفاده از آن ها در فعالیت های مجرمانه جنسی نظیر هرزه نگاری و روسپی گری در فضای مجازی ضروری است.

۱. هر گونه نمایش کودک در فعالیت های واقعی و مشابه شده آشکار جنسی، با هر وسیله یا هرگونه نمایش اندام جنسی کودک، برای اهداف عمدتاً جنسی اطلاق می شود.